

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o socialnih inovacijah, omrežnem povezovanju in digitalnih komunikacijah

(mnenje na lastno pobudo)

(2016/C 013/16)

Poročevalec: Bernardo HERNÁNDEZ BATALLER

Evropski ekonomsko-socialni odbor je 10. julija 2014 sklenil, da v skladu s členom 29(2) poslovnika pripravi mnenje na lastno pobudo o naslednji temi:

Socialne inovacije, omrežno povezovanje in digitalne komunikacije.

Strokovna skupina za promet, energijo, infrastrukturo in informacijsko družbo, zadolžena za pripravo dela Odbora na tem področju, je mnenje sprejela 31. avgusta 2015.

Evropski ekonomsko-socialni odbor je mnenje sprejel na 510. plenarnem zasedanju 16. in 17. septembra 2015 (seja z dne 16. septembra) z 204 glasovi za, 1 glasom proti in 11 vzdržanimi glasovi.

1. Sklepi in priporočila

1.1 Socialne inovacije in sodelovalna omrežja je treba v celoti izkoristiti za spodbujanje in krepitev udeležbe državljanov in civilne družbe na splošno pri oblikovanju in vodenju politik Unije. To mora potekati prek razširjenih in skupnih projektov ter projektov od spodaj navzgor, ki krepijo neposredno demokracijo.

1.2 Univerzalni dostop do novih tehnologij na splošno in zlasti do širokopasovne internetne povezave mora še naprej ostati prednostna naloga Evropske unije in bi moral veljati za storitev splošnega pomena, ki mora prispevati k odpravi digitalnega razkoraka in posledične socialne izključenosti.

1.3 Nove informacijske in komunikacijske tehnologije bi morale ob pomoči socialnih inovacij in z uporabo sodelovalnih omrežij imeti pomembno vlogo pri ustvarjanju strokovnih in kakovostnih delovnih mest s podpiranjem projektov, usmerjenih v ustanavljanje inovativnih podjetij in v pobude, ki prispevajo k zmanjšanju brezposelnosti.

1.4 EESO meni, da je nujno okrepiti računalniško usposabljanje, usposabljanje, ki bo vključevalo primerno vajeništvo v okviru izobraževalnega sistema in mlade usposobilo za premagovanje izzivov prihodnosti, permanentno izobraževanje delavcev, pri katerem se bodo izučili v uporabi novih informacijskih in komunikacijskih tehnologij na trgu dela, ter vseživljenjsko učenje, ki bo preprečilo izključenost šibkejših skupin.

1.5 EESO podpira cilje strategije Evropa 2020 in strategije za enakost žensk in moških, vodilni pobudi Unija inovacij in Evropska digitalna agenda ter potrebne ukrepe za doseg sinergije med njima, ki bi prinesla napredek na področju socialnih inovacij. Zato meni, da je treba te cilje vključiti v nacionalne programe reform (NPR) in njihovo izvajanje spremljati v okviru evropskega semestra. Bistvenega pomena je tudi, da se poleg socialnih partnerjev v izvajanje, spremljanje in ocenjevanje ukrepov za doseg teh ciljev, ki jih financira Evropska unija, vključi civilna družba na evropski, nacionalni in regionalni ravni.

1.6 EESO ugotavlja, da bi s socialnimi inovacijami, povezanimi z uporabo novih tehnologij, od družabnih omrežij do sodelanja, lahko razvili tehnične rešitve, ki bodo prispevale k večjemu vključevanju invalidov, jim zagotovile čim večjo samostojnost in udeležbo ter jim omogočile, da se uspešno soočijo s konkretnimi izzivi in premagajo ovire, zaradi katerih so diskriminirani.

1.7 Institucije poziva, naj spodbudijo krepitev zmogljivosti in uporabo osnovnih digitalnih okolij ter pomagajo ustvariti prostor za inovativne presečne povezave za njihov uspešen razvoj, da bo mogoče udeležiti formulo „socialne inovacije + sodelanje + digitalne komunikacije“ ter olajšati in spodbuditi sproten, hiter in varen dostop.

1.8 Evropsko unijo poziva, naj v okviru programa EU za zaposlovanje in socialne inovacije financira zasnovano in izvajanje projektov, nastalih na pobudo civilne družbe, ki se razvijajo prek družabnih omrežij in sodelanja, pod pogojem, da so njihovi cilji usmerjeni v splošno korist ter da izkoriščajo možnosti za zaposlovanje in vključevanje.

1.9 Povedano natančneje, Evropska komisija mora začrtati jasno in konkretno politiko o socialnih inovacijah in dostopu državljanov do novih tehnologij, iz katere bi izšle pobude v korist prebivalstva. To bi moralo biti v skladu s svežnjem o socialnih naložbah Evropske komisije⁽¹⁾. Hkrati mora več vlagati v nadarjenost in se zavzemati tudi za odprtje trga znanja, ki spodbuja sodelovanje med podjetji in državljani.

1.10 Skratka, potreben je naložbeni sveženj za okrepitev socialnih inovacij na podlagi tehnološkega razvoja, spodbujanja skupnih raziskav, ki temeljijo na izmenjavi znanja in večdisciplinarnosti, dostopa do novih znanj ter institucionalne krepitev prek neposredne demokracije, ki jo omogočajo ta nova orodja za omrežno sodelovanje in digitalne komunikacije.

2. Uvod

2.1 Namen tega mnenja je oceniti razmere, v katerih bi lahko socialne inovacije v celoti izrabile IKT v skupno korist, poleg tega pa poziva k sprejetju ukrepov za spodbujanje digitalnih tehnologij in platform za krepitev spletnih vezi ter razvoj interakcije, ki vodi v sinergijo. V ta namen je denimo treba preučiti omrežne strukture in jih prilagoditi temeljem organizacijske kulture.

2.2 Ob enačbi „socialne inovacije + sodelanje + digitalne komunikacije“ se poraja vprašanje, kje najti temu primerne procese in orodja, da bi lahko učinkovito dosegli zelene rezultate.

2.3 Pri tem se zdi nujno izobraževanje (součenje), usposabljanje (platformi Mooc ali Moodle), e-zdravje (pripomočki za nadzor nad zdravjem), zaposlovanje (sklepanje pogodb na spletu), socialno podjetništvo, logistika in promet, varnost živil in proizvodov, e-uprava in javne storitve (e-volitve), gospodarska demokracija (množično financiranje, alternativne valute) in družbena udeležba.

2.4 V današnjih okoliščinah imajo socialne inovacije širok domet in pomembno vlogo na področjih, kot so raziskave in razvoj, učinkovitost in trajnostni razvoj, kohezija in socialna vključenost, soodgovornost in udeležba državljanov, poslovna etika in družbena odgovornost podjetij ali neposredna demokracija in e-uprava.

⁽¹⁾ Vir: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044>

2.5 EESO⁽²⁾ vnovič poudarja, kako pomembno je razširiti področje uporabe univerzalne storitve elektronskih telekomunikacij na dostop do širokopasovnega interneta, in sicer ne zgolj z vidika geografske, temveč tudi socialne izključenosti, da bi dosegli cilja zmanjšanja digitalnega razkoraka ter okrepitve teritorialne, socialne in ekonomske kohezije. Poleg tega mora EU vzpostaviti okvirne pogoje za enotni trg masovnih podatkov in računalništva v oblaku, tako da bodo usmerjeni v socialne inovacije.

3. Spodbujanje socialnih inovacij v današnjem digitalnem okolju

3.1 Omrežja sodelovanja in digitalne komunikacije imajo pomembno vlogo na področju socialnih inovacij. Koncept socialnih inovacij se šele razvija; vendar pa je najpogostejša opredelitev skladna s poročilom BEPA, in sicer:

„Inovacije so socialne tako z vidika ciljev in tudi sredstev. Dopolnjujejo pa se z naslednjim: konkretno se socialne inovacije opredeljujejo kot nove zamisli (izdelki, storitve in modeli), ki hkrati izpolnjujejo družbene potrebe (učinkoviteje kot druge) ter ustvarjajo nove družbene odnose in oblike sodelovanja. Drugače rečeno, inovacije niso zgolj pozitivne za družbo, temveč poleg tega krepijo njeno sposobnost delovanja.“⁽³⁾ V bistvu se nanje gleda z vidika zadovoljevanja zapletenih in neizpoljenih socialnih potreb v okviru politik vključevanja v družbo in socialne kohezije.

3.2 Glavni elementi procesa socialnih inovacij so: prepoznavanje novih in neizpoljenih ali slabo poznanih družbenih potreb; iskanje novih rešitev v odgovor na te družbene potrebe; ocena učinkovitosti novih rešitev pri spopadanju z družbenimi potrebami ter širjenje učinkovitih socialnih inovacij. Poleg tega so pobude socialnih inovacij tesno povezane s svežnjem ukrepov za socialne naložbe, pri katerih se vlaga v posameznika glede na pričakovano življenjsko dobo, pri čemer je bistvenega pomena preventiva.

3.3 Pomembno je raziskati povezavo med procesi sodelovanja, ki jih omogočajo informacijske tehnologije, in tako imenovanimi socialnimi inovacijami ter preučiti prednosti, ki naj bi jih prinesle državljanom in družbi. Njihove glavne značilnosti so:

- (a) gre za procese sodelovanja, ki so odprti za državljane, ki to želijo;
- (b) njihov cilj so socialne izboljšave in družbene spremembe;
- (c) vključujejo skupno ustvarjanje rešitev in dajanje presečnih predlogov;
- (d) prinašajo rešitve, ki pred tem niso bile preizkušene;
- (e) spodbujajo učenje in prevzemanje obveznosti ter vodijo v spremembe, ki vplivajo na lokalno raven in imajo štiri razsežnosti:
 - sodelovanje lokalnih akterjev na podlagi načela subsidiarnosti,
 - sodelovanje in predanost prebivalstva,
 - posebna vloga civilne družbe in socialne ekonomije,
 - pristop od spodaj navzgor.

3.4 Novost glede na druge vrste rešitev zato izhaja iz vrste odnosov, ki se vzpostavijo med tistimi, ki sodelujejo pri njihovem razvoju, in sicer tako pri zasnovi, postopkih ali različnih fazah razvoja; pri inovacijah je treba upoštevati kraj, ki ga je treba nameniti reprezentativnim socialnim partnerjem, in pogoje za nastanek pogodbenega prava.

⁽²⁾ Mnenje EESO o širokopasovnem dostopu za vse: razmislek o razvoju področja uporabe univerzalne storitve v elektronskih komunikacijah (UL C 175, 28.7.2009, str. 8).

⁽³⁾ Vir: http://ec.europa.eu/archives/bepa/pdf/publications_pdf/social_innovation.pdf

3.5 Kot je EESO že poudaril, bi bilo pri merjenju družbenega napredka treba doseči boljše ravnotežje med ekonomskimi in socialnimi kazalniki ⁽⁴⁾. Merjenje družbenega napredka vplivov z uravnoteženimi kvalitativnimi in kvantitativnimi ukrepi je usmerjeno srednje- in dolgoročno, in sicer v okviru uravnoteženega in preglednega sistema upravljanja z nedvoumnimi tehničnimi in družbenoekonomskimi kazalniki.

3.6 Da bi lahko poiskali nove rešitve za probleme in izzive današnje družbe, je treba izkoristiti vso ustvarjalnost in nadarjenost vseh – tako horizontalno kot presečno –, da bo skupni rezultat več kot vsota vseh delov in poleg tega stroškovno učinkovit. To postavko nedvomno optimalno izpolnjujeta kolektivna inteligenca in soustvarjanje v sodelovalnih omrežjih.

3.7 Socialne inovacije se pojavijo v zvezi z neizpolnjenimi družbenimi potrebami ali večplastnimi družbenimi izzivi ter zadevajo različna področja in načine, denimo:

(a) področja

- krepitev demokracije, zlasti predstavniške,
- vključevanje v družbo,
- socialna ekonomija,
- sodelovalna potrošnja,
- odprti podatki, odprtokodna programska in strojna oprema,
- nosljiva tehnologija,
- platforme za ozaveščanje državljanov,
- digitalne socialne inovacije na podlagi mrežnega učinka;

(b) načini

- ponovno vključevanje izključenih skupin,
- spodbujanje trajnostnega vedenja in življenjskega sloga z ozaveščanjem o trajnostnih vplivih potrošniške izbire glede energije, okolja in zdravja,
- pridobivanje javnomnenjske podpore za boljše sprejemanje odločitev (na osebni ali institucionalni ravni),
- krepitev zaupanja v soustvarjene statistične podatke,
- uporaba skupinske zavesti o okoljskih in socialnih problemih za spodbujanje boljših politik ali ustvarjanje novih gospodarskih, družbenih in demokratičnih modelov,
- razvoj alternativnih pristopov sodelovanja pri reševanju problemov za izboljšanje javnih služb, mestnih okolij, demokracije in interneta na osnovi odprtih zbirk podatkov,
- povezovanje državljanov, skupinsko delovanje ob upoštevanju potreb po zasebnosti in vključenosti,
- dvig skupinske zavesti o okoljski problematiki,
- odprava skupinskih ovir za vključevanje,
- preizkušanje novih skupinskih oblik ustvarjalnosti in sodelovanja,
- usposabljanje državljanov za oceno družbene odgovornosti podjetij,
- ocena vpliva platform za ozaveščanje javnosti.

⁽⁴⁾ Mnenje EESO o merjenju socialnih učinkov (UL C 170, 5.6.2014, str. 18).

3.8 Danes bo sposobnost izmenjave znanj lahko prispevala k inovacijam, ki bodo dopolnjevale socialne politike. Pri tem lahko digitalna tehnologija prevzame pomembno vlogo in podpre socialne inovatorje, katerih cilj je zadovoljevanje potreb posameznikov.

3.9 Zato je treba odpraviti ovire za socialne inovacije in eksperimente, da se bosta vzpostavila ugodno okolje in kultura za inovacije, ob priznavanju in podpori vlog različnih akterjev (skladov, zadrug, združenj, družb za vzajemno zavarovanje, zavodov za zavarovanje, MSP in drugih podjetij socialne ekonomije itd.) kot sogovornikov in ponudnikov storitev⁽⁵⁾.

4. Sodelovna omrežja

4.1 Sodelovalno omrežje tvori skupina oseb, ki k nekemu skupnemu projektu skupine prispevajo umsko delo. Delujejo namreč kot eni sami možgani („globalni možgani“), en sam organ, sestavljen iz milijonov celic, iz katerih izhajajo ideje, ki se spopada z izzivi takega obsega, kot sta jezik ali komuniciranje. Pojav interneta je poleg drugih dejavnikov prinesel različne skupne projekte in sodelovalna omrežja, vendar je tej tehnološki možnosti treba dati cilj, iz katerega izhaja skupna korist.

4.2 Socialne inovacije lahko izkoristijo nova orodja in digitalna omrežja za učinkovitejše doseganje ciljev, na primer storitve za starejše na odročnih območjih itd.

4.3 Dogodki, odločitve, dejanja in osebe obstajajo v skupnem okolju, novem digitalnem prostoru, v katerem se sproti usklajujejo in ustvarjajo kolektivno inteligenco.

4.4 To je nov pojav, pri katerem se z usklajevanjem več pametnih zmogljivosti pride do rešitve, do katere posamično ali ločeno ne bi prišli. Gre torej za sinergijsko delovanje številnih usklajenih talentov. Bistvenega pomena je, kako razviti kolektivno inteligenco, da bo kolektivno postalo kreativno, kar bo vodilo v proces inovacij in socialnih sprememb prek platform, ki podpirajo tak razvoj sodelovanja.

4.5 V teh sodelovalnih omrežjih se zastavljeni cilji dosegajo veliko hitreje kot v kateri koli namensko organizirani skupini, ne glede na njeno sestavo ali delovanje, saj iščejo talente zunaj okvirov organizacije, kar vodi v odprte, demokratične, razpršene inovacije, ki jih vodi skupnost.

4.6 Za to, da si osebe delijo svoje znanje, sta dva osnovna pogoja: podobna pričakovanja in drugačna znanja. Spodbujanje skupnih pričakovanj in dopolnjevanje različnih znanj pomagata k vzpostavljanju sodelovalnih omrežij.

4.7 Ne glede na to pa se vsa sodelovalna in sodelovna omrežja soočajo s tremi vrstami groženj, ki jih je treba upoštevati: izkoriščanje (odnosi temeljijo na poštenosti prispevka), sebičnost pri množičnem financiranju⁽⁶⁾ in, navsezadnje, zlorabe. Zadnji problem kaže na vlogo zaupanja pri tem sodelovanju.

4.8 Omrežja so zgrajena na zaupanju, ki je po svoje neko pričakovanje glede zmožnosti predanosti in odziva ter usposobljenosti drugih, s katerimi se sodeluje. Iz popolnega in dolgotrajnega zaupanja izhaja neomajen ugled, ki varuje pred omrežnimi zlorabami. Brez varnosti omrežij namreč zaupanja ni, varnost pa je odvisna od zakona, ki je za vse enak, in od nadzora. Varnost izhaja iz spoštovanja etičnosti napovedanih ciljev in pri delovanju omrežja, pri pogojih vzpostavitve in ukinitve omrežja, ki jih je treba predvideti in javno objaviti, ter iz spoštovanja temeljnih pravic, ki mora vključevati pravico do pozabe.

⁽⁵⁾ Mnenje EESO o programu za socialne spremembe in inovacije (UL C 143, 22.5.2012, str. 88).

⁽⁶⁾ Mnenje EESO o sprostitvi potenciala množičnega financiranja v EU (UL C 451, 16.12.2014, str. 69).

4.9 Skratka, zaporedje naslednjih postopkov: razvoj horizontalnih struktur dela, spletna interakcija in nastanek platform vodi v ustvarjalnost in socialne inovacije prek raznolikega modela, za katerega so značilni odprtost, horizontalnost in razpršenost, pri čemer se ne sme pozabiti na ključno vlogo povezovalcev, ki omogočajo izražanje in prenos idej in projektov ter spodbujanje teh novih oblik organizacije dela.

4.10 Spletne platforme so oblika, kjer se lahko krepijo procesi kolektivne inteligence, ki spodbujajo pristop, spoštljiv do posameznika. Preobrat je prinesla uporaba interneta, in to ne samo za bolj demokratičen način komuniciranja, temveč tudi za povezovalce, ki podpirajo drugačno organizacijsko obliko na podlagi digitalne kulture.

5. Digitalne komunikacije kot sredstvo za socialne inovacije prek sodelovalnih omrežij

5.1 Digitalne komunikacije omogočajo vpogled v državljansko soodgovornost, skupno inteligenco in sodelanje na spletu, kar omogoča ugodno okolje za razvoj modelov sodelovalnega gospodarstva, ki temeljijo na skupni koristi.

5.2 EESO je že poudaril⁽⁷⁾, da družabna omrežja lahko spodbujajo odgovorno digitalno državljanstvo in morajo državljanom omogočati, da lahko dejansko uveljavljajo pravice, ki so pomembne za digitalno okolje, kot so svoboda izražanja in obveščanja, varstvo osebnih podatkov in zasebnosti, zahteve po transparentnosti ter internetne storitve ustrezne kakovosti.

5.3 Vendar pa je treba upoštevati negativne vidike družabnih omrežij in preprečiti njihova tveganja ter se namesto tega osredotočiti na njihove možnosti in sinergije, da bi spodbudili njihovo odgovorno in pametno rabo na enotnem digitalnem trgu.

5.4 Evropska unija ne sme več biti zgolj uporabnica digitalnih tehnologij, ampak mora postati snovalka in ustvarjalka vsebin, v ta namen pa mora spodbujati nadarjene ter med svoje prednostne naloge vključiti obveščanje, usposabljanje in izobraževanje ter dostopnost informacijske družbe.

5.5 Pomembno je, da potrošniki dobijo primerne usmeritve, zlasti na področjih, kot so anonimizacija in psevdonimizacija podatkov, analiza tveganj osebnih podatkov ter orodja in pobude, ki prispevajo k njihovi ozaveščenosti, saj lahko s temi digitalnimi orodji bolje nadzorujejo in varujejo svoje podatke.

V Bruslju, 16. septembra 2015

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Henri MALOSSE

⁽⁷⁾ Raziskovalno mnenje EESO o odgovorni rabi družabnih omrežij (UL C 351, 15.11.2012, str. 31).